

Jezikovni pogovor 3. 12. 2020

Covid-19 in covidni

Izhodišče je novembrska objava v Jezikovni svetovalnici (<https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/4682/je-bolje-covid-ali-covidna-bolni%C5%A1nica-se-oku%C5%BEimo-z-virusom-ali-s-covidom-19>), ki obravnava prilastek covid, covideni ali covidski oz. zapis s k-jem. Primeri: covid bolnik, bolnik covid-19, bolnik kovid 19, bolnik (okužen) z novim koronavirusom, bolnik s koronavirusno boleznijo (19). Prim. še zveze s samostalnik bolnišnica, oddelek, testi, razmere, kriza ...

Splošen občutek je, da so tvorjenke s sestavino korona- še vedno pogostejše kot iz covid- (morda zaradi zvočnosti in močnejše ukoreninjenosti v jeziku, pa tudi zato, ker se covid kot kratica razvezuje s korona...). Zlasti med mladimi se je uveljavila množica zloženek tipa koronašola, koronapočitnice, koronabedak itd., ki pa so zaznamovane (nevtralna različica pridevnika je koronavirusni, pridevnik koronski je problematičen zaradi izpeljave iz pogovornega izraza korona 'koronavirus'; prim. še Jezikovno svetovalnico <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/4299/zapis-koronavirusa-oz-korona-virusa-skupaj-ali-narazen-in-pomen-samostalnika-korona> in geslo v Sprotnem slovarju). Takšne zloženke (koronaobveznica, koronazakon, koronaobdobje, koronarazmere, koronačas, koronaepidemija ...) so v nezaznamovanih besedilih zaradi sotvarja pogosto nepotrebne.

Na pojavnost sestavine korona- je vplivala tudi pozornost, ki jo je splošna javnost posvečala virusu, ta pa je z drugim valom že bolj seznanjena tudi z boleznijo, zato je zveza covid 19 vse pogostejša. Tako se je ob zvezah *kriza ob epidemiji*, *kriza zaradi epidemije covid 19* oz. *kriza zaradi novega koronavirusa* pojavila tudi covid kriza oz. covidna kriza. Termin se nekaterim ne zdi dovolj jasen in bi ga tudi v strokovnem besedilu ob prvi omembi opisno razložili, saj jih skrbi, da uvaja le izbrane vidike splošne krize (zdravstvena, družbenopsihološka, gospodarsko-finančna). Če bi bil poudarjen le posamezen vidik, pa bi bilo mogoče ves čas rabiti le splošno sprejeto oznako z mestoma dodanim določilom *zaradi covid 19*. Nenehno ponavljanje besede COVID (sploh s takšno tipografijo) v besedilu namreč deluje moteče in se brez škode izpusti, saj je iz sotvarja in sobesedila razumljivo, za katero krizo gre.

Glede zapisa boleznij je najbolj razširjen citatni zapis *covid-19*, ki se lahko sklanja tudi z neglasovnimi končnicami. Obstajajo sicer tudi redkejše različice, npr. brez vezaja ali podomačeno s k-jem. Argument za ohranitev c-ja je ohranjanje prvotne izrazne podobe kratice, protiargument, da kratičnosti besede že ne čutimo več ter da ne gre za lastno ime. Koronavirus v stroki ni novo poimenovanje, covid pa. Podomačenje bi bilo smiselno ob prvem pojavu boleznij v Evropi, sedaj ne več; mogoče bi bilo le kot skupno poimenovanje za vse hujše boleznij, ki jih povzročajo različni koronavirusi. Zanimiva je tudi analogija za izpeljavo *covidni* brez določila (prvotno smo več rabili covid-19 kot desni prilastek, sedaj pa prvi del zveze nastopa kot levi ujemalni prilastek). Zgled lymška boreliozna in boreliozni meningitis ni najboljši primer, saj je jedro tu desna sestavina, prilastek pa neštevilski.

Drugo: težave z definicijo pomena epidemija (1. širjenje boleznij, 2. razglas obdobja oz. stanja, ko se širjenje boleznij obravnava kot težava, ki jo rešuje država) in poudarek, da se epidemija veže s poimenovanjem boleznij, ne njenega povzročitelja (epidemija črnih koz, ne epidemija virusa črnih koz). Razlikovanje med povzročiteljem in boleznijo sicer ne nastopa tako pogosto,

ker so izrazi do neke mere homonimni (ošpice – virus ošpic, rdečke, mumps, hepatitis, tetanus, tifus ...), paziti pa je treba pri HIV – AIDS, plazmodij – malarija ipd.

Coach in kovč, kouč

Negotovi smo, ali iskati slovenske ustreznice (svetovalec, osebni pomočnik, trener, mentor ...) ali pa besedo opisno razložiti (kdor vodi, usmerja, spremlja posameznikov razvoj v skladu z njegovimi potrebami in hotenji). Beseda se načeloma redko pojavlja, navadno v intervjujih s tistimi, ki se z njo identificirajo (sledijo listini o izkazani usposobljenosti, ta je navadno v angleščini), zato si je pogosto ne upamo spremeniti ali pa pri tem naletimo na odpor intervjuvanca; besedila, v katerih bi o tem poklicu poročale tretje osebe, so redka. Prav zato se angleški izraz coach ohranja v promocijskih besedilih, pri drugih zvrsteh pa ne nujno. Okoliščine rabe te besede so podobne kot pri besedi chef (kuharski mojster, vodja kuhinje) ali manager (upravljaec podjetja, v zadnjem času tudi voditelj), zaradi svojega zvena in izvora glede na pomen (francoščina – kuhinja, anglo-ameriški svet – posel) delujeta prestižno. Coachi v Sloveniji imajo društvo Slovensko coaching združenje (<https://coaching-zdruzenje.si/>). Opozoriti je treba, da identifikacija z angleškim izrazom ni močna le zaradi pomenske razlike, ampak predvsem zaradi komunikacije v tej stroki, saj seminarji coachev potekajo skoraj izključno v angleščini, tudi če večina udeležencev prihaja iz Slovenije.

Glede na poseben pomenski obseg oz. jasno izraženo željo po razločevanju in opredelitvi pojava kot novega bi besedo lahko tudi podomačili v zapisu. Smiselno bi bilo coach > kovč. Beseda je tako res že uslovarjena: Vanda Rebolj: *Slovar družboslovne informatike: kòvč -a m* (ang. coach) = svetovalec in učni pomočnik, ki dalj časa in načrtno, v živo ali na daljavo vodi posameznika ali skupino k dolgoročnim ciljem. Zelo pogosto pa se pojavlja kouč (morda zaradi neželene asociacije na kovček, kavč; izraz koučing se uporablja že 2013 (<http://www.biblos.si/lib/book/9789612531218>)). Kot prekrivanko kovč + poučevanje lahko razumemo koučevanje (in tudi kovčenje = učenje s kovčem, ne s pripomočkom -enje ali zaradi preglasa). Smiselnost podomačevanja kaže primer manager, ki ga danes brez težav pišemo menedžer (celo prevajamo kot vodja, voditelj, uprava, upravnik, upravitelj), v začetku pa so se menedžerji temu zelo upirali; od takrat ostaja zapis Združenje Manager, a nas dvojnost zapisa ne moti, ker jo razumemo zvrstno oz. pomenskorazločevalno (prim. odgovor Jezikovne svetovalnice: <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/2991/tujka-ali-poslovenjena-beseda-mened%C5%BEer-ali-manager>).

Dejavnost coacha označuje kovčiranje (< kovčirati, značilna izpeljava iz tujk, npr. telefon – telefonirati, alfabet – alfabetirati, arhiv – arhivirati, tudi kot vzporedna tvorba afirmacija – afirmirati, aluzija – aludirati, angažma – angažirati, trener/trening – trenirati ali neposredno iz tujega glagola atomize > atomizirati, za angleščino prim. še knock out, nokavtirati), kovčanje (< kovčati, pri izpeljavi iz angleških besed se – zlasti v slengu – vse pogosteje opušča obrazilo -ir-: lajkati, šerati, tekstati ...), kovčing (kot miting, damping, doping, fracking, podobno prevzeta in zgolj pisno podomačena sta fitness, velnes).

Doula

Gre za podobno dilemo kot pri coachu – ali že lahko podomačimo zapis glede na izgovor, če besedo sploh potrebujemo. Ker je beseda pomensko širša od babice, jo pogosto ne nadomeščamo. Etimološko izhaja iz grščine, zato bi bila podomačitev smiselna (klasični jezik, tako kot latinščina), torej dula (s tem preprečimo napačno branje do-ula ali dovla).

Številke

Spraševali smo se, ali obstaja kako slogovno napotilo, da se desttisočice vedno zaznamujejo s števki, ne z besedo (torej 30.000 ali 30 000, ne pa 30 tisoč). Milijonice in milijardice namreč skoraj vedno izpisujemo z besedo, tisočic in stotic pa ne. Splošno slogovno pravilo je, da se števila do 10 ali 12 izpisujejo z besedo, večja pa s števki (prim. Slovenski pravopis, člani 11–13: http://bos.zrc-sazu.si/c/sp/sp2001_pravila.pdf; predlog Pisna znamenja, člena 9 in 10: https://www.fran.si/pravopis8/Poglavje/1/pisna_znamenja). Za časopise velja: kadar se naslov začne s številom, se izpiše z besedo, saj je izpis z besedo znak nove povedi.